

*Ржевський Г. М., кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
НУОУ (м. Київ)
Мороз І. В., старший викладач / заступник
Декана факультету підготовки офіцерів
запасу ЖВІНАУ (м. Житомир)*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ МОРАЛЬНО ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ У ВВНЗ

В статті розглянуто особливості організації навчально-виховного процесу підготовки офіцерів запасу.

В статье рассмотрены особенности организации учебно-воспитательного процесса подготовки офицеров запаса.

In the article the features of organization of educational-educate process of preparation of officers of supply are considered.

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку та становлення української держави, що проходить у далеко неоднозначних умовах перебігу глобальних світових процесів, у ході реформування та розвитку Збройних Сил України, як у дзеркалі відображається весь комплекс проблем, притаманних нашому суспільству.

У цей період надзвичайно важливим є розробка принципово нового механізму підготовки військових спеціалістів, оптимізація організаційно-штатної структури органів управління, з'єднань, частин та установ.

Необхідність морально-психологічного забезпечення навчально-виховного процесу визначається величезною роллю людського фактору в у зміцненні безпеки держави, підтриманні високої бойової готовності з'єднань, військових частин та підрозділів, великими моральними, фізичними та психологічними навантаженнями, які доводиться витримувати особовому складу під час виконання завдань службової діяльності та бойової підготовки.

Аналіз наукових джерел свідчать про відсутність єдності поглядів з вивчення особливостей організації навчально-виховного процесу, його рівнів, етапів. Більшість авторів пояснює це досить порізному. Розуміння природи навчально-виховного процесу базується головним чином на емпіричних уявленнях.

Аналіз теоретичних та експериментальних досліджень у військовій сфері показує, що проблема організації навчально-виховного процесу студентів факультетів підготовки офіцерів запасу поки

що докладно не розглянута і саме тому потребує подальшого її вивчення.

Ефективність морально-психологічного забезпечення структур виховної роботи Збройних Сил України на свідомість, психіку і поведінку військовослужбовців бажає бути кращою. Про це свідчать факти порушення дисципліни і правопорядку, що, на превеликий жаль, мають місце серед військовослужбовців різних категорій.

Важливість, актуальність і недостатня розробленість проблеми, суспільна та наукова необхідність її розв'язання зумовили вибір теми статті.

Мета статті полягає у визначенні особливостей організації навчально-виховного процесу та створенні моделі виховної роботи з студентами факультетів підготовки офіцерів запасу.

Ефективність виховного і морально-психологічного забезпечення визначається шляхом порівняння вихідного та кінцевого стану об'єкта забезпечення – чи то свідомість або поведінка однієї людини, чи діяльність однієї або декількох організацій [1].

Виховний і морально-психологічний вплив ефективний тоді, коли він вносить суттєві позитивні зміни у свідомість, психічний стан і поведінку. Тобто, ефективність проявляється в трьох аспектах: у свідомості, психіці і поведінці як окремої особистості, так і колективів. У відповідності з цим правомірно говорити і про групи їх критеріїв та показників – духовних, психічних і практичних (поведінкових) [3].

Щоб процес виховання та морально-психологічного забезпечення студентів факультету підготовки офіцерів запасу осмислити як систему, необхідно розглянути та проаналізувати його складові, об'єктивно існуючі компоненти, які відповідають на запитання: „З чого складається цей процес на факультеті підготовки офіцерів запасу?” (тобто структурні компоненти), а які функції визначають призначення цього процесу і відповідають на запитання: „Для чого існує цей процес на ФПОЗ ЖВІ НАУ та НАОУ?” (цільовий компонент). Цілеспрямовано організовану та струнку систему виховання визначають як схему або модель виховного процесу. Її знання і осмислення дозволяють викладачу факультету підготовки офіцерів запасу глибше зрозуміти суттєву характеристику виховання як складову педагогічного процесу і науково обґрунтувати підходи до його практичного здійснення.

Морально-психологічне забезпечення вже сьогодні де-факто розглядається на наступних рівнях: - **державний**, відносно масштабів та потреб всієї держави, тобто морально-психологічне забезпечення оборонних завдань; - **військовий**, відносно масштабів та потреб Збройних Сил, тобто морально-психологічне забезпечення підготовки та застосування Збройних Сил.

На думку фахівців Головного управління виховної роботи Міністерства оборони України морально-психологічне забезпечення оборонних завдань - це комплекс заходів органів державної влади, військового управління, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій щодо досягнення такого морально-психологічного стану населення країни, особового складу військових формувань, який необхідний для виконання завдань збройного захисту України.

На цьому рівні морально-психологічне забезпечення навчально-виховного процесу охоплює політичні, економічні, власне військові аспекти та здійснюється усіма органами державного та військового управління, органами виховної роботи з активним використанням усіх засобів масової інформації, досягнень науки, літератури, мистецтва, інших можливостей впливу на свідомість і поведінку студентів з метою формування необхідного морально-психологічного стану.

На військовому рівні - морально-психологічне забезпечення Збройних Сил - означає єдиний та безперервний процес формування та підтримання у військовослужбовців, стійкого морально-психологічного стану, розвитку морально-психологічних та бойових якостей, необхідних для успішного виконання завдань бойової підготовки, служби військ, забезпечення бойової і мобілізаційної готовності військ (сил) у мирний час та виконання бойових завдань по захисту національних інтересів в умовах сучасної війни.

До основних складових повсякденної діяльності військ (сил) належать бойова та мобілізаційна готовність, оперативна, бойова (командирська, професійна) підготовка, бойове чергування, бойова служба, підтримання статутного порядку та військової дисципліни, служба військ, вартова служба, кадрова робота, ведення військового господарства, утримання озброєння та військової техніки, тилове, фінансове забезпечення та інші види забезпечення. Всі ці складові знаходяться у взаємозв'язку, доповнюють одна одну і знаходяться у діалектичній залежності.

У стратегічному оборонному бюлетені України на період до 2015 року визначено завдання подальшого широкомасштабного реформування ЗС України, результатом якого повинно стати створення сучасних, багатофункціональних, мобільних, професійно підготовлених і забезпечених досконалими видами зброї та техніки Збройні Сили України. Однією із умов успішного проведення цієї роботи є посилення гуманітарної складової військової служби, організація належної виховної роботи з особовим складом. Це передбачає, насамперед, виконання завдань поширення і закріплення гуманістичних і соціальних цінностей у військових частинах і підрозділах, задоволення потреб та інтересів, формування їх творчих особистостей.

Напрямом реалізації зазначених завдань є організація ефективного навчально-виховного процесу. Його метою є одночасне забезпечення високого рівня морально-психологічного стану студентів, що достатній для виконання ними завдань за призначенням, та створення умов для саморозвитку та самовдосконалення кожного слухача у військово-професійній

діяльності. Реалізація даної мети сприяє формуванню всебічно розвиненої, високоосвіченої, толерантної особистості громадянина України, яка спроможна свідомо виконувати свій професійний обов'язок.

Навчально-виховний процес зі студентами, які проходять військову підготовку за програмою офіцерів запасу, в університетах організовується та проводиться відповідно до вимог Закону України „Про вищу освіту”, „Положення про військову підготовку студентів вищих навчальних закладів за програмою офіцерів запасу”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2001 року № 866, нормативно-правових документів Міністерства освіти і науки України та Міністерства оборони з питань освітньої діяльності, Статуту університету.

Система військової освіти поряд із підготовкою офіцерів виконує і завдання щодо підготовки мобілізаційних ресурсів на особливий період, а також для виконання робіт із забезпеченням оборони держави. Серед загроз у воєнній сфері багато країн вбачають і низьку якість підготовки військових кадрів [4]. Як вважають військові фахівці, одна із проблем підготовки таких спеціалістів у поверховості професійних військових знань, в першу чергу це стосується підготовки із цивільної молоді майбутніх офіцерів запасу і призваних на військову службу [5].

Опитування серед студентів ФПОЗ ЖВІ НАУ та НАОУ проводилося, зокрема, стосовно виявлення чинників, які впливають на прийняття рішення щодо проходження військової служби за контрактом. Аналіз основних результатів свідчить про систему та структуру цінностей студентів, які можуть бути потенційними кандидатами на військову службу за контрактом. Результати анкетування показали, що отримати якісну військову освіту за власним бажанням з метою подальшого не проходження служби, виявили близько 65 % всіх студентів, за бажанням батьків (рідних, друзів) – 20 %, почуття патріотизму привело на кафедру підготовки офіцерів запасу лише 10 % студентів.

Результати анкетування показали, що майбутню професійну діяльність більшість офіцерів запасу бачать в силових

структурах, а саме, податковій міліції, служби безпеки та бізнесі.

Водночас, студентів, охочих вступити на військові кафедри університетів, та отримати крім цивільної ще одну військову освіту на добровільних засадах, не бракує, проте рівень професійної військової підготовки, що вони отримують, залишає бажати кращого.

Отже, в університетах навчальний процес здійснюється за такими формами: навчальні заняття, практична підготовка, самостійна робота студентів, навчальні збори та контрольні заходи. Військова підготовка студентів планується та проводиться один навчальний день на тиждень упродовж 2 років. Навчальні заняття проводяться в спеціалізованих аудиторіях. Практичні навички студенти набувають під час проведення групових, практичних занять, тренувань. Самостійна робота студентів забезпечена завданнями та методичними рекомендаціями. Після завершення терміну навчання проводяться екзамени з військової підготовки, які проводить екзаменаційна комісія, призначена Міністром оборони України.

Матеріально-технічна база та інформаційне забезпечення підготовки офіцерів запасу відповідає вимогам наказів Міністра оборони України та Міністра освіти і науки України, відповідних директив та інструкцій. Стан навчально-матеріальної бази за своїми якісними показниками забезпечує підготовку офіцерів запасу за вищевказаними військово-обліковими спеціальностями. Військова підготовка проводиться в окремих навчальних корпусах та у двох навчально-тренажерних комплексах.

Для проведення занять задіяні штатне озброєння та військова техніка. З кожної військово-облікової спеціальності обладнаний спеціалізований навчальний клас, який відповідає програмі військової підготовки. Для проведення занять на електронно-обчислювальній техніці використовуються комп'ютерні класи. В університетах для забезпечення навчально-виховного процесу зі студентами використовується бібліотека, читальний зал, комп'ютерні класи, у тому числі й із виходом в Інтернет.

За результатами аналізу нами вирішено наступне завдання, а саме, нами

модифікована та узагальнена педагогічна модель виховного процесу (рис. 1), яка розглядає двосторонній характер процесу навчання і виховання студентів факультету підготовки офіцерів запасу та НАОУ і обумовлює необхідність виховної роботи (тісної взаємодії викладача і студента) на всіх етапах освітнього процесу, починаючи з постановки мети і задач, в процесі викладання предметів, завершуючи перевіркою та оцінкою результатів навчання та виховання. „Виключення” студентів на будь-якому навчальному етапі призводить до припинення процесу їх виховання або

певним чином знижує ефективність підготовки офіцерів запасу. Тому ми вважаємо за доцільне виокремити структурні компоненти цього багатоаспектного педагогічного процесу, що дає змогу викладачам факультету підготовки офіцерів запасу чітко уявити його основні ланки і, відповідно, допомагає їм цілеспрямовано і якісно організувати навчально-виховний процес.

Проаналізуємо призначення і зміст основних структурних компонентів виховного процесу факультету підготовки офіцерів запасу (рис. 1).

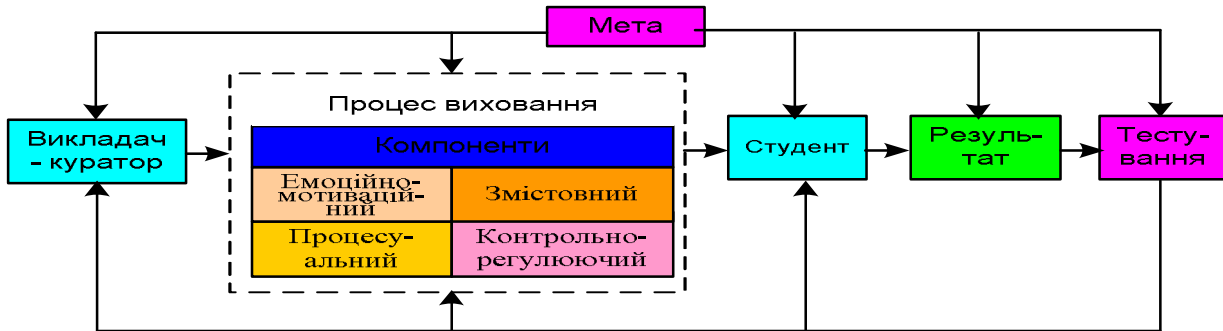

Рис. 1 Модель виховного процесу

Мета як компонент виховання має стрижньове значення, є вихідним пунктом теорії та практики виховання студентів факультету підготовки офіцерів запасу, безпосередньо стосується всіх учасників виховного процесу, визначає основні напрями виховної роботи, зумовлює принципи, зміст, організацію, методи та форми цієї роботи тощо.

Мета виховання студентів факультету підготовки офіцерів запасу спрямована на збагачення останніх моральними уявленнями, поняттями, формує у вихованців бажані настанови й переконання. Розвиває у них позитивні риси та якості, ослаблює і викорінює негативні стереотипи поведінки, здійснює виховний вплив на соціальне оточення [2].

Бойова підготовка Військово-Повітряних Сил містять в собі два тісно пов'язаних структурних елемента – наземну і льотну підготовку. Основу бойової підготовки особового складу ВПС складає льотна підготовка. Відповідальним етапом льотного дня (ночі) є попередня підготовка до польотів льотного складу, авіаційної техніки, зброї, обладнання, засобів управління та забезпечення польотів. Головна мета морально-психологічного забезпечення навчально-виховного процесу в день попередньої підготовки - допомогти особовому складу глибоко уявити

покладені на льотну зміну завдання і мобілізувати його на якісну і всебічну підготовку до польотів.

Велика і напружена робота щодо морально-психологічного забезпечення виховного та навчального процесу здійснюється під час польотів. Головне завдання морально-психологічного забезпечення в цей період – мобілізація усіх категорій особового складу, який бере участь у польотах, на успішне виконання завдань польотів, розвиток у авіаційних спеціалістів високої особистої відповідальності за виконання своїх функціональних обов'язків, перетворення кожного польоту у значний крок щодо подальшого удосконалення бойової майстерності, повітряного вишколу, морально-психологічного загартування.

Не менш важливим напрямом діяльності посадових осіб військ (сил) є морально-психологічне забезпечення підтримання статутного порядку, військової дисципліни, служби військ. Воно спрямовується на:

формування у студентів свідомого ставлення до виконання законів України, вимог військової присяги та статутів; згуртування військових колективів, утвердження пріоритетності високоморальних, гуманних норм, культури поведінки у взаєминах між

військовослужбовцями; впровадження системи індивідуально-виховної роботи командирів усіх ступенів з підлеглими; постійне соціально-психологічне вивчення індивідуальних якостей та психологічних особливостей військовослужбовців з метою запобігання випадкам загибелі, травматизму, правопорушень, усіх проявів девіантної поведінки; забезпечення взірцевості офіцерів, прапорщиків, мічманів, старшин та сержантів у військовій дисципліні;

систематичне проведення заходів морально-психологічного забезпечення, спрямованих на успішне виконання завдань гарнізонної, вартової та внутрішньої служб; впровадження системи індивідуальної оцінки дисциплінованості воїнів, надання методичної допомоги посадовим особам з питань удосконалення роботи щодо профілактики правопорушень.

Зміст морально-психологічного забезпечення життєдіяльності військ (сил) на практиці реалізується за допомогою різних організаційних форм та засобів морального та психологічного впливу на свідомість і поведінку особового складу. А саме, за рахунок проведення: інформаційно-пропагандистських заходів; психологічного забезпечення; військово-соціальної, культурно-виховної роботи. Не відрізняючись за формою від заходів виховної роботи, заходи МПЗ спрямовані на конкретний вид діяльності військ (сил). Вони призначені активізувати людський фактор під час заходів бойової та мобілізаційної готовності, оперативної, бойової підготовки, бойового чергування, бойової служби, інших видів повсякденної діяльності військових колективів.

Для досягнення мети навчально-виховного процесу необхідна реалізація компонентів цього процесу. *Емоційно-мотиваційний* компонент процесу виховання - це мотив вихованої поведінки у студентів факультету підготовки офіцерів запасу. Він виникає у повному обсязі лише тоді, коли є певні потреби для значущої діяльності та її стимули. У зв'язку з цим вихователь має формувати у вихованців систему позитивних потреб і на їх основі мотиви постійного вдосконалення та самовдосконалення.

Мотиви у студентів факультету підготовки офіцерів запасу можуть бути різного характеру. Наприклад, мотиви, які пов'язані: з намаганням гальмувати та викорінювати негативні риси характеру і поведінки (наприклад, егоїзм, байдужість до

товаришів та ін.); безпосередньо навчально-пізнавальної діяльністю (наприклад, бажання одержати високий бал, потреба в навчально-розумовій діяльності, у пізнанні, у розширенні професійних знань і досягненні значних успіхів і т. ін.); з прагненням розвивати та вдосконалювати свої позитивні риси та якості (тут, в першу чергу, слід формувати мотиви самовдосконалення), з широкими соціальними мотивами тощо. *Змістовий компонент* містить усе те, що складає це поняття, під яким розуміється сукупність уявлень, понять, суджень, цінностей, якими збагачуються вихованці у ході виховання. Зміст виховного процесу в Факультеті Підготовки Офіцерів Запасу обумовлено з одного боку цілями та задачами ФПОЗ ЖВІ НАУ та НУОУ, а з другого – формуванням громадянина України, збагаченого загальнолюдськими та національними цінностями, та має відповідати загальній меті виховання у нашому суспільстві – формування гармонійно розвиненої і суспільно активної особистості з науковим світоглядом, духовно багатого та фізично досконалої, з високими моральним потенціалом, який бажає та уміє працювати для блага України.

Зміст виховання студентів факультету підготовки офіцерів запасу відповідає таким вимогам: забезпечувати формування особистості студента; враховувати реальні можливості процесу виховання в ФПОЗ ЖВІ НАУ та НУОУ; забезпечувати всебічний розвиток особистості студента; забезпечувати єдність навчання, виховання, розвитку, психологічної підготовки та самовиховання майбутніх офіцерів запасу; готувати громадян України до майбутньої професійної діяльності та формувати активну життєву позицію. *Змістом процесуального компонента* є організація практичної виховної роботи. Цей компонент є одним із головних складових виховного процесу, який можна визначити як операційно-діяльнісний та методичний. Він має два аспекти. По-перше, конкретні дії, вчинки, поведінка студента у процесі засвоєння моральних знань, формування моральних навичок, звичок і вмінь. По-друге, конкретні дії викладачів-кураторів [6]. Основними складовими цього компонента є загальновідомі принципи, методи, форми, засоби виховання студентів Факультету Підготовки Офіцерів Запасу та форми взаємодії вихователів і вихованців. *Контрольно-регулювальний компонент.*

Виховання, як і будь-який інший соціальний процес, потребує своєчасного контролю якості та ефективності. Виховання студентів Факультету Підготовки Офіцерів Запасу порівняно із навчанням набагато складніше явище, у тому числі його контроль, аналіз та оцінка. У дидактичному процесі всі основні контрольні заходи заздалегідь чітко заплановані, визначені методи і форми, достатньо глибоко опрацьовані основні критерії оцінки знань, навичок і вмінь студентів. У цьому аспекті виховання майбутніх офіцерів запасу набагато складніше. У зв'язку з цим необхідно чітко визначитися з предметом контролю у процесі виховання студентів Факультету Підготовки Офіцерів Запасу, методами та формами його здійснення та критерієм оцінки як процесуального і змістовного компонента, так і результативного. Процес виховання студентів ФПОЗ ЖВІ НАУ та НУОУ оцінюється за його результативним компонентом, тобто слід визначитися з „процесуальними критеріями” [4, 5].

Навчально-виховний процес креативної орієнтації будується з урахуванням умов, провідними серед яких є: наявність ситуацій незавершеності та відкритості на противагу жорстко регламентованим; сприяння та заохочення численних запитань під час навчання; мотивація незалежності в поєднанні із відповідальністю; акцент на самостійних розробках, спостереженнях, відчуттях, узагальненнях, співставленнях; усвідомлення мети пошуку і наявності пізнавального інтересу та базових знань; розкутість мислення та дій; переживання творчого стану: натхнення, осяяння, емоційної жвавості, психологічного комфорту; полілінгвістичний досвід, що формує різноманітний погляд на світ; увага до захоплень, інтересів, потреб студентів з боку педагогів, батьків та оточуючих.

Тому в системі підготовки офіцерів запасу всі виховні заходи пов'язані з профорієнтаційною роботою, і найбільш ефективними є: традиційно-нормативні (переконання, заохочення, вправи, примус, приклад); інноваційно-діяльні (обумовлені застосуванням виховних технологій, які доцільно реалізувати у процесі військової служби та при вирішенні різноманітних задач: моделювання; алгоритмізація; творча інваріантність); неформально міжособистісні (здійснюються особисто через впливових військовослужбовців, авторитетних людей); рефлексорні та тренінгово-ігрові (забезпечення опанування

індивідуального та групового досвіду, а також корекція поведінки і дій в спеціально заданих умовах: соціально-психологічні тренінги; ділові ігри; самоаналіз; самовиховання).

Інформаційно-пропагандистське забезпечення

спрямоване на підвищення рівня інформованості особового складу Збройних Сил з питань державотворення, військового будівництва, внутрішньої і зовнішньої політики вирішується шляхом організації. Воно повинно проводитися безперервно, активно і переконливо в усіх видах військової діяльності. Такий підхід сприятиме наповненню інформаційного поля військ (сил) суспільно-значущою інформацією, формуванню громадянської свідомості захисника Батьківщини.

Психологічне забезпечення - це комплекс заходів щодо формування, підтримання та відновлення у особового складу психологічних якостей, які забезпечують високу психологічну стійкість військовослужбовців, готовність виконувати завдання за призначенням. Складовими психологічного забезпечення є прогнозування морально-психологічного стану особового складу військ (сил), здійснення психологічної підготовки, психологічного супроводження навчально-бойової діяльності. **Культурно-виховна робота** - це діяльність, яка спрямована на відновлення моральних, психічних та фізичних сил особового складу, його мобілізацію на виконання бойових завдань, задоволення духовних (культурних), естетичних потреб військовослужбовців.

Таким чином, ці заходи досить складні, але в той же час вкрай необхідні. На думку В.В. Ягупова, вони дозволяють своєчасно отримувати об'єктивну інформацію про хід і результати процесу виховання студентів Факультету Підготовки Офіцерів Запасу, оперативно вносити зміни та корективи в нього, узагальнити та пропагувати попередній досвід, мати необхідну інформацію для перспективного планування виховної роботи. Більш повну інформацію можна отримати, аналізуючи результативний компонент [6]. Завершальним етапом у процесі виховання студентів факультету підготовки офіцерів запасу є *результативний компонент*, який передбачає оцінку виконання мети виховання і опанування вихованцями змістом виховання, прищеплення їм навичок, звичок і вмінь моральної поведінки, що впливають на повсякденну

діяльність, хід і ефективність підготовки офіцерів запасу, на формування творчої розвиненої особистості. На цьому етапі також відбувається контроль і самоконтроль за ходом як усього виховного процесу, так і самовиховання. Ці два види контролю взаємоузгоджені та доповнюють один одного. Самоконтроль і самооцінка ходу та результатів виховання мають велике значення у формування змістової та міцної мотивації самовдосконалення, запобіганні помилок і тим самим сприяють досягненню більш якісних результатів. Критеріями оцінки результатів виховної роботи також є педагогічна майстерність викладачів, оптимальне планування, організація та функціонування навчально-виховного процесу. **Військово-соціальна робота.** Ми впевнені, що не можна розглядати соціальну сферу лише з точки зору споживача фінансових і матеріальних ресурсів. Практика свідчить, що соціально-економічні проблеми студентів визначають їхню службу і громадянську активність. Виходячи з рівня соціально-правової захищеності особового складу можливо оцінити її загальний морально-психологічний стан.

Інструментом військово-соціальної роботи мають бути поєднання соціально-правових, інформаційних та організаційних заходів, які забезпечили б нормальну життєдіяльність колективів, належне ставлення особового складу до службових обов'язків. Серед них: загальні збори усіх категорій; прийом з особистих питань; вечори запитань і відповідей; правове інформування; надання правових і психологічних консультацій; вчасне реагування на листи, скарги та заяви. Нами

запропоновано заходи для покращення життєдіяльності педагогічних колективів: **по-перше**, удосконалення організаторських здібностей кожного педагога-офіцера, забезпечення безперервності керування навчально-виховного процесу; **по-друге**, нейтралізація впливу на життєдіяльність педагогічних колективів зовнішніх негативних чинників, своєчасне та адекватне реагування на їх прояви, врахування економічної, суспільно-політичної, демографічної ситуації, а також становища молоді в сучасному суспільстві; **по-третє**, підвищення психолого-педагогічної майстерності офіцерських кадрів, стилю керівництва, врахування особливостей кожної категорії військовослужбовців, прийняття управлінських рішень на підставі соціально-психологічних досліджень, опори на науку; **в-четвертих**, здійснення патріотичного, військового, морального, правового, етичного, фізичного виховання у єдиному комплексі, активне залучення інститутів армійської громадськості.

Отже, **модель процесу виховання студентів** факультету підготовки офіцерів запасу складає струнку та гнучку систему взаємопов'язаних цілей, змісту, завдань, принципів, методів, форм, які й зумовлюють результати виховання. Ця модель сприяє розумінню викладачами процесу виховання в ФПОЗ ЖВІ НАУ та Національному університеті оборони України як цілісного соціально-педагогічного явища, де кожний окремий структурний елемент відіграє надзвичайно важливу роль і забезпечує ефективність дій елементів у навчально-виховному процесі підготовки офіцерів запасу в цілому.

Література

1. Бабенко М.С., Ротань М.П., Стасюк В.В., Литвиновський Є.Ю. Виховна робота: методологія, організація і методика. Навчально-методичний посібник. – К. ВГІ НАОУ, 2002 – 240 с.
2. Бабенко М.С., Безбах В.Г., Литвиновський Є.Ю., Мацагор О.А. Морально-психологічне забезпечення діяльності військ (сил): Навч.-метод. посібник. Ч.1. Альбом схем.. – К.: НАОУ, 2004. – 74 с.
3. Литвиновський Є.Ю. Проблема професійної освіти офіцерів структури виховної роботи та шляхи їх вирішення // Зб. наук. пр.. – К.: ВГІ НАОУ, 2002. - №5(30).
4. Подоляк Я. В. Практические вопросы военной психологии / Подоляк Я. В. – М. : Воениздат, 1987. – 151 с.
5. Ротань М.П., Стасюк В.В. Методика індивідуальної виховної роботи: Навчально-методичний посібник. – К.: КВГІ, 1999. – 56 с.
6. Ягупов В. В. Психолого-педагогічні основи особистісно-орієнтованого навчання / Ягупов В.В. // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. – . – 2000. – №2. – С. 20–25.